

جایگاه اتحادیه دانشجویان اتباع خارجی در ایران

منصوره کاشانی دوست^۱

چکیده

اتحادیه‌های علمی دانشجویی گروه‌هایی هستند که به صورت داوطلبانه، فعالیت‌های علمی انجام می‌دهند و با فعالیت در اتحادیه‌های علمی ضمن ترویج و تعمیق فضای علمی در دانشگاه‌ها، زمینه رشد خود را نیز فراهم می‌آورند. مطابق قانون اساسی ایران فعالیت در انجمن‌ها و اتحادیه‌های علمی شناخته شده آزاد بوده مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی را نقض نکنند. بنابراین هیچکس را نمی‌توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت. با این مقدمه فعالیت این انجمن‌ها در برخی از موارد همراه است با ورود برخی از دانشجویان خارجی که امکان تحصیل در دانشگاه‌های داخل کشور را کسب کرده‌اند و درجه فعالیت آنها بستگی به شرایط دانشگاه و سیاست‌های آن داشته و در برخی از موارد پیامدهایی را به لحاظ سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و ... به دنبال دارد. خصوصاً در برخی از موارد اثرات سوء ناشی از حضور این افراد بر عوامل حیاتی کشور به مراتب بیشتر خواهد بود. همین امر باعث می‌شود که دولت و در مقام بالاتر قانونگذار به منظور جلوگیری از این پیامدهای منفی، با توجه به مصالح سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کشور و منافع اتباع خودی محدودیت‌هایی را نسبت به حقوق اتباع بیگانه اعمال نمایند. این تحقیق با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به جایگاه اتحادیه دانشجویان اتباع خارجی در ایران پرداخته و براساس مطالعه صورت گرفته مشاهده گردید که اتحادیه دانشجویان اتباع خارجی عمدتاً تحت نظارت نهاد یا سازمان خاصی صورت نمی‌گیرد و بیشتر یک تشکل مستقلی هستند که تنها به اتحادیه اسلامی دانشجویان افغانستان در ایران که از سال ۱۳۷۱ تشکیل شده است می‌توان اشاره نمود.

واژگان کلیدی: اتباع بیگانه، اتحادیه دانشجویی، انجمن، دانشگاه، قانون اساسی

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال kashanidost@yahoo.com

مقدمه

اتحادیه دانشجویی، نهاد مستقلی است که از بهم پیوستن یا اجتماع آگاهانه و داوطلبانه دانشجویان یک رشته علمی پدید می‌آید تا از طریق تعامل آراء خردمندان و به دور از سلطه بتواند صاحبان هر تخصص زمینه لازم را برای پیشبرد علم تنظیم و ترویج اصول و قواعد علمی یا اخلاقی و فعالیت و پیوند علمی در آن رشته علمی را فراهم نماید (مکرمی، ۱۳۸۳: ۱۴). یکی از اهداف بلند و آرمانی سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران احراز جایگاه اول علم و فناوری در ۲۵ کشور منطقه آسیای جنوب غرب در افق ۲۰ ساله است و تحقق اهداف چشم‌انداز در ابعاد علمی، پژوهشی و فناوری مستلزم سیاستگذاری صحیح می‌باشد که مهمترین رکن برای نیل به اهداف تعیین شده دانشگاه‌ها می‌باشند که یکی از اصلی‌ترین موارد مرتبط با آن آزاد فعالیت و عضویت در اتحادیه‌ها و انجمن‌های دانشجویی می‌باشد. مطابق اصل ۲۶ قانون اساسی «احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده آزادند، مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. هیچکس را نمی‌توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.» که در این رابطه فعالیت بیش از دو هزار انجمن علمی دانشجویی در دانشگاه‌های کشور بیانگر میزان اهمیت آنها در رشد علمی کشور و ایجاد دانشگاه تمدن‌ساز می‌باشد (تیمور اسفیجی، بی‌تا). از نظر تاریخی هم می‌توان قدمت واقعی ایجاد انجمن‌های علمی دانشجویی و اتحادیه‌ها را از بدو تاسیس دانشگاه در کشور برشمرد.

۱۵۴

حال یکی دیگر از موضوعاتی که در خصوص این انجمن‌ها وجود دارد؛ ورود اتباع دانشجوی کشورهای خارجی است که در این رابطه ورود بیگانگان به یک کشور ممکن است به دلایل مختلفی صورت پذیرد. ورود دانشجویان کشورهای مختلف برای تحصیل در دانشگاه‌های معتبر علمی از جمله نوع دیگری از مهاجرت محسوب می‌گردد و آنان با مطالعه بر اوضاع و احوال مقررات هر کشوری آنجا را برای ادامه تحصیل انتخاب می‌کنند، اما آنچه در این میان حائز اهمیت است وجود مقررات حمایتی برای این قبیل دانشجویان در زمینه‌های مختلف است. تشکیل اتحادیه و تشکل‌های دانشجویی می‌تواند نوعی امتیاز برای دانشجویان خارجی محسوب شود و تا چه اندازه این نوع آزادی و امتیاز مورد توجه قرار می‌گیرد بسیار مهم می‌باشد. تحقیق حاضر در نظر دارد به این موضوع بپردازد که تشکیل اتحادیه دانشجویان اتباع خارجی در ایران دارای چه جایگاهی می‌باشد؟ آیا اصلاً این نوع اتحادیه در ایران مورد توجه قرار گرفته است؟ و براساس چه مقررات و اساسنامه‌ای تشکیل می‌گردد؟

تعریف و اصول و مبانی حاکم بر تابعیت

تابعیت عبارت است از رابطه‌ای سیاسی و معنوی که شخص را به دولت معینی مرتبط می‌سازد. واژه تابعیت^۱ و مشتقات آن همچون تبعه و اتباع وابستگی یک شخص حقیقی یا حقوقی را به یک نظام سیاسی موسوم به دولت (حاکمیت) تایید می‌کند و حتی ممکن است یک شخص دارای تابعیت مضاعف باشد که در این صورت تابعیت برتر مطرح می‌شود. دیوان عالی کشور ایران نیز با تأکید بر وصف حقوقی، تابعیت را چنین تعریف کرده است:

«تابعیت، وصف و در عین حال رابطه حقوقی خاصی است که شخص را با دولت به مفهوم جامعه سیاسی مرتبط می‌سازد و جزء عناصر و اوصاف ایجاد کننده حالت یا به تعبیر دیگری موقعیت فرد در اجتماع قرار می‌گیرد» (ارفع‌نیا(ب)، ۱۳۸۵: ۵۵).

سه اصل کلی بین‌المللی، حاکم بر تابعیت وجود دارد، که این اصول مورد قبول تمامی کشورها بوده و اغلب کشورها، قوانین تابعیت خود را مبتنی بر این اصول تدوین نموده‌اند:

اصل اول: هر فردی باید دارای تابعیت باشد (نفی بی‌تابعیتی)

این اصل، بدین منظور است که هر شخصی باید تبعه یک کشور بوده که معمولاً این تابعیت در بدو تولد، برای اشخاص ایجاد خواهد شد. مقدمه قرارداد لاهه ۱۹۳۰ اعلام می‌دارد: «به نفع عموم جامعه بین‌المللی است که هر فرد دارای یک تابعیت باشد و جز آن تابعیت دیگری نداشته باشد» (نصیری، ۱۳۸۱: ۲۹). همانطوری که قبلاً ذکر شد، این اصل بین‌المللی است که هر شخص بایستی دارای تابعیت باشد ولی متأسفانه گاهی در عمل این وضع غیر عادی مشاهده می‌شود و اشخاصی در جوامع بین‌المللی هستند که تابعیت هیچ کشوری را ندارند.

پدید آمدن حالت بی‌تابعیتی، به گفته پل لاگارد^۲ نتیجه «خصلت منحصرأ ملی قانونگذاری درباره تابعیت» می‌باشد (سلجوقی(الف)، ۱۳۷۰: ۶۳). نداشتن تابعیت (بی‌تابعیتی) برای افراد، در عرصه‌های بین‌المللی و داخلی ایجاد مشکل می‌کند، و همچنین جامعه بین‌المللی را دچار مشکل می‌سازد. زیرا چنانچه مشکلی برای شخص بی‌تابعیت بوجود آید، مشخص نیست که براساس کدام قانون نسبت به حل آن مشکل اقدام نمایند. حق داشتن تابعیت از آن جهت مهم است که، بیشتر دولت‌ها فقط به اتباع خود اجازه می‌دهند حقوق کامل سیاسی، مدنی، اقتصادی و اجتماعی را در محدوده مرزهای آن کشور اعمال کنند. تابعیت، به افراد این توانایی را می‌دهد که از حمایت دولت خود بهره ببرند و نیز به دولت اجازه می‌دهد تا براساس حقوق بین‌الملل، از

¹ citizenship

² Paul laggard

تبعه‌اش حمایت کند. قواعد حمایت دیپلماتیک دولت‌ها از این منطق پیروی می‌کند که افراد باید تابعیتی داشته باشند تا از حمایت دیپلماتیک دولتی بهره ببرند. اما اصول حقوق بشر در پی نشان دادن این موضوع است که داشتن یا نداشتن تابعیت نباید هیچ تاثیری بر بهره‌مندی انسان از حقوق بشری بگذارد. از این‌رو بی‌تابعیتی نباید مانع اعمال قواعد حقوق بشری درباره افراد مورد اشاره در کنوانسیون ۱۹۵۴ شود (آل-کجبا، ۱۳۹۰: ۶۹). در این کنوانسیون مقرر شده است که دولت‌های عضو در موضوعاتی مشخص، باید به اشخاص بی‌تابعیت همان حقوقی را بدهند که به اتباع خود یا اتباع دولت‌های خارجی ساکن در سرزمینشان می‌دهند. برای مثال، دولت‌های عضو باید اشخاص بی‌تابعیت را در حوزه‌های مذهب، آموزش ابتدایی، دسترسی به دادگاه‌ها، قوانین کار، آسایش عمومی و مالکیت معنوی از حقوق اتباع داخلی بهره‌مند سازند (مهرپور، ۱۳۸۴: ۸۵).

اصل دوم: هیچ فردی نباید بیش از یک تابعیت داشته باشد (نفی تابعیت مضاعف)

همانگونه که افراد بدون تابعیت، در عرصه‌های بین‌المللی با مشکلات مواجه می‌شوند. افرادی که دارای تابعیت مضاعف (دو تابعیتی) یا چند تابعیتی (مولتی تابعیت) هستند نیز، با مشکلاتی روبرو خواهند شد. اگرچه ممکن است داشتن تابعیت مضاعف، برای اشخاص امتیازاتی در برداشته، اما شخصی که دارای تابعیت مضاعف یا چندگانه می‌باشد، در مقابل دولت‌های متبوعه خود نیز دارای تکالیف مضاعف خواهد شد. تکالیفی از قبیل انجام خدمت نظام وظیفه (سربازی)، پرداخت مالیات و همچنین عدم حمایت سیاسی دولت‌های متبوع شخص در برابر یکدیگر. علاوه بر آن، دولت‌ها درباره اتباعی که دارای تابعیت دولت‌های دیگر نیز می‌باشند نمی‌توانند نظر مساعد داشته باشند.

۱۵۶

اصل سوم: افراد حق تغییر تابعیت را داشته باشند (تغییرپذیری تابعیت)

تغییر تابعیت، مبتنی بر اصل اراده و اختیار تبعه بوده یعنی شخص، براساس اراده آزاد خود می‌تواند تابعیت دولت متبوع خود را ترک نموده و به تابعیت کشور دیگری درآید. این اصل (حق تغییر تابعیت) در ماده پانزدهم اعلامیه جهانی حقوق بشر آمده است: «الف) هرکس حق دارد تابعیتی داشته باشد، ب) کسی را نمی‌توان خودسرانه از تابعیتش یا حق تغییر تابعیت محروم ساخت» (فدوی لیخوانی، ۱۳۸۵: ۹۴).

انواع تابعیت

برحسب اینکه تابعیت از ابتدای تولد به شخص تحمیل شود یا آنکه خود شخص تقاضای کسب تابعیت را بنماید، تابعیت را به تابعیت اصلی و تابعیت اکتسابی تقسیم کرده‌اند؛ که به بررسی آنها می‌پردازیم:

۱- تابعیت اصلی

تابعیت اصلی یا تابعیت مبدأ، تابعیتی است که از ابتدای تولد شخص، به حکم قانون به وی تحمیل می‌شود. این تحمیل تابعیت، از دو طریق امکانپذیر است: یکی از طریق خون و دیگری از طریق خاک، که از آنها به سیستم خون و سیستم خاک یاد می‌کنند (متولی، ۱۳۷۶: ۲۳).

۲- تابعیت ناشی از تولد در ایران یا تحصیل تابعیت با اعمال سیستم خاک (تابعیت ارضی)

بندهای ۳، ۴ و ۵ ماده ۹۷۶ قانون مدنی ایران به سیستم خاک اشاره کرده است و چند گروه از افراد را تبعه ایران شناخته است، که عبارتند از:

الف) تابعیت اطفالی که پدر و مادر آنها غیرمعلوم باشد

بند ۳ ماده ۹۷۶ ق.م در این رابطه مقرر می‌دارد: «کسانی که در ایران متولد شده و پدر و مادر آنان غیرمعلوم باشند». تبعه ایران محسوب می‌شوند.

باتوجه به بند فوق‌الذکر، برای اینکه شخصی تبعه ایران محسوب شود، اولاً باید در ایران متولد شده باشد، ثانیاً پدر و مادر او غیرمعلوم باشد. منظور قانونگذار از بیان این بند در قانون مدنی برای جلوگیری از بی‌تابعیت بودن (آپاتراید) این اشخاص بوده است (مدنی، ۱۳۷۵: ۹۹).

ب) تابعیت اطفالی که یکی از والدین آنها در ایران متولد شده باشد

بند ۴ ماده ۹۷۶ قانون مدنی ایران مقرر می‌دارد: «کسانی که در ایران از پدر و مادر خارجی که یکی از آنها در ایران متولد شده به وجود آمده‌اند، تبعه ایران محسوب می‌شوند». باتوجه به بند فوق، برای به وجود آمدن این نوع تابعیت دو شرط لازم است: ۱- تولد شخص در ایران و ۲- تولد یکی از والدین طفل (پدر و یا مادر) که بیگانه‌اند در ایران. آنچه در این بند بسیار مهم به نظر می‌رسد آن است که، قانونگذار معمولاً تابعیت مادر را به طفل تسری نداده است، حتی طفلی که از مادر ایرانی و پدر خارجی در ایران متولد شده باشد را ایرانی نمی‌داند و تابعیت مادر را به طفل انتقال نداده است. ولی در این بند، برای تولد طفلی که از مادر خارجی که در خاک ایران متولد شده باشد، در قانون ایران ارزش حقوقی قائل شده است و تابعیت مادر را به فرزند وی تسری داده است (سلجوقی(ب)، ۱۳۸۵: ۸۲).

شاید قبل از تصویب قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی مصوب ۱۳۸۵ / ۰۷ / ۰۲، استدلال فوق قابل پذیرش بود؛ لیکن پس از تصویب این قانون وضعیت تابعیت فرزندان

¹ Jus sanguinis

² Jus soli

حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی تا حدود زیادی معلوم گردید. به موجب ماده واحده سال ۱۳۸۵ (در مورد ماده ۱۰۶۰ ق.م. ۲) فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی که در ایران متولد شده یا حداکثر تا یک سال پس از تصویب این قانون در ایران متولد شوند، می‌توانند بعد از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام تقاضای تابعیت ایران را نمایند. این افراد در صورت نداشتن سوء پیشینه کیفری یا امنیتی و اعلام رد تابعیت غیر ایران، به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند. وزارت کشور نسبت به احراز ولادت طفل در ایران و صدور پروانه ازدواج موضوع ماده ۱۰۶۰ ق.م. اقدام می‌نماید. نیروی انتظامی نیز با اعلام وزارت کشور، پروانه اقامت برای پدر خارجی مذکور در این ماده را صادر می‌کند. فرزندان موضوع این ماده قبل از تحصیل تابعیت نیز مجاز به اقامت در ایران می‌باشند. در تبصره ۱ ماده واحده چنین آمده: «چنانچه سن مشمولین این ماده در زمان تصویب بیش از هجده سال تمام باشد، باید حداکثر ظرف یک سال اقدام به تقاضای تابعیت ایرانی نمایند».

در تبصره ۲ این ماده آمده: «از تاریخ تصویب این قانون، کسانی که در اثر ازدواج زن ایرانی و مرد خارجی در ایران متولد شوند و ازدواج والدین آنان از ابتدا با رعایت ماده ۱۰۶۰ ق.م. به ثبت رسیده باشد، پس از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام، حداکثر ظرف مدت یک سال، بدون رعایت شرط سکونت مندرج در ماده ۹۷۹ ق.م. به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند». در ماده ۹۷۹ ق.م. قانونگذار، شرایط اشخاصی را که می‌توانند تابعیت ایرانی را تحصیل نمایند، بیان نموده است. در بند ۲ این ماده، به شرط پنج سال سکونت در ایران اعم از متوالی یا متناوب اشاره نموده؛ بنابراین تنها حمایت قانون، معاف نمودن درخواست‌کنندگان تابعیت ایرانی از شرط سکونت مندرج در این ماده است. لازم به ذکر است به موجب تبصره ماده ۹۷۶ ق.م، اطفال متولد از نمایندگان سیاسی و کنسولی خارجه مشمول بند ۴ ماده ۹۷۶ نخواهند بود. در تبصره ماده ۹۷۶ به صراحت بیان نموده که اطفال نمایندگان سیاسی و کنسولی خارجه نمی‌توانند تابعیت ایران را به واسطه تولد در ایران (از روش خاک) کسب نمایند (مشرف، ۱۳۸۷: ۹۴).

۱۵۸

۳- تابعیت اطفالی که از پدر خارجی در ایران متولد شده باشند به شرط اقامت در ایران

بند ۵ ماده ۹۷۶ ق.م. مقرر نموده: «کسانی که در ایران از پدری که تبعه خارجه است به وجود آمده و بلافاصله پس از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام لااقل یک سال دیگر در ایران اقامت کرده باشند ایرانی محسوب می‌شوند و الا قبول شدن آنها به تابعیت ایران برطبق مقرراتی خواهد بود که مطابق قانون برای تحصیل تابعیت ایران مقرر است». در این بند از ماده ۹۷۶ بر خلاف بند ۴ فرض بر این است که پدر و مادر طفل خارجی بوده و

^۱ ماده ۱۰۶۰ ق.م. مقرر می‌دارد: «ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجه در مواردی هم که مانع قانونی ندارد موکول به اجازه مخصوص از طرف دولت است».

هیچ‌یک از آنها در ایران متولد نشده باشند، در این صورت طفل باید پس از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام لااقل یک سال دیگر در ایران اقامت کند تا ایرانی شناخته شود. در بند ۵، برای کسب تابعیت ایرانی، دو شرط قید شده است: اولاً؛ شخص در ایران متولد شده باشد. ثانیاً؛ لااقل یک سال پس از رسیدن به سن ۱۸ سالگی در ایران اقامت داشته باشد یعنی تا سن ۱۹ سالگی ساکن و مقیم ایران باشد. بند ۵ ماده ۹۷۶ ق.م.ا.ز حیث مدت مجمل است (سلجوقی(الف)، پیشین: ۸۳). این اجمال از بیان کلمه یک سال دیگر به وجود آمده است. کسب تابعیت ایرانی از طریق این بند مشروط بر این است که شخص پس از رسیدن به سن ۱۸ سالگی حداقل یک سال در ایران اقامت داشته باشد، مسلماً علاوه بر آن نیز قبل از رسیدن به سن ۱۸ سالگی می‌بایستی در ایران اقامت داشته باشد تا بتواند تابعیت ایران را کسب بنماید. در ماده ۹۷۹ ق.م.ا.ز برای تحصیل تابعیت ایران شرط پنج سال سکونت قرار داده شده است و از این ماده و بند ۵ ماده ۹۷۶ ق.م.ا.ز استنتاج نمود، شخصی که قصد تحصیل تابعیت ایران از طریق استفاده از بند ۵ ماده ۹۷۶ ق.م.ا.ز را دارد می‌بایستی ۴ سال قبل از رسیدن به سن ۱۸ سالگی و یک سال پس از رسیدن به سن ۱۸ سالگی بطور منظم در ایران مقیم و ساکن باشد. در بندهای الف و ب ماده ۹۷۷ ق.م.ا.ز برای دو دسته از کسانی که از پدر خارجی در ایران متولد شده‌اند این اختیار را قائل شده است که پس از رسیدن به سن ۱۸ سالگی تمام، از میان دو تابعیت ایرانی و خارجی خود، می‌توانند تابعیت خارجی پدر را برگزینند. اگر چنانچه ظرف مهلت مقرر (یعنی در فاصله یک ۱۵۹ سال پس از رسیدن به سن ۱۸ سالگی) از این اختیار استفاده نکنند تابعیت ایرانی آنها، تثبیت شده محسوب می‌گردد (ارفع‌نیا(الف)، ۱۳۷۷: ۸۰).

جایگاه انجمن‌های علمی دانشجویی

۱- کلیات

امروزه به دلیل تحولات سیاسی و طرح مباحث حقوق و آزادی‌ها مباحث حقوقی-سیاسی مربوط به فعالیت نهادهای مردم نهاد علمی، دانشگاهی اهمیت دوچندانی یافته است. مردم بیش از پیش به مسائل حقوقی به ویژه آزادی‌های سیاسی و آزادی‌های مرتبط با فکر توجه کرده و در رسانه‌ها نیز طرح بحث‌های حساس حقوقی به خصوص آن دسته که با فعالیت اتحادیه‌ها و انجمن‌های دانشجویی در ارتباط است، روز به روز اهمیت بیشتری می‌یابد. اتحادیه‌های دانشجویی در دانشگاه‌ها بعنوان هسته‌های تخصصی شناخته می‌شوند که نقش اساسی در پیشبرد اهداف علمی و توسعه دانش‌های نوین و تخصصی در دانشگاه‌ها دارند. خلاقیت و نوآوری در این انجمن‌ها حرف اول را می‌زند و رشد کمی و کیفی آنها می‌تواند کمک موثری به فضای با نشاط و پویای علمی در محیط دانشگاه‌ها بنماید. از سوی دیگر باتوجه به اینکه در شرایط امروزی که با گذار از

جامعه سنتی به جامعه نوین روز به روز شکاف بین نهادهای رسمی و غیررسمی جامعه بیشتر می‌شود ضرورت ایجاد یک نهاد مستقل برای سامان بخشیدن به امور پژوهشی، آموزشی و صنفی در هر رشته‌ای مستقل از دخالت‌های سیاسی و سلیقه‌های فردی و گروهی خاص پیش از پیش احساس می‌شود چرا که این نهادها دارای کارکردهای آموزشی- پژوهشی خاص هستند که هیچ‌یک از نهادهای رسمی و غیررسمی موجود در جامعه قادر به ایفای آن نیستند (کریمی، ۱۳۷۳).

مبانی نظری اصول و پایه‌های فکری و بنیادی هستند که اهداف، ماموریت‌ها، راهبردها و برنامه‌های انجمن‌های علمی دانشجویی پایه آنها شکل گرفته است. ابلاغ سند چشم‌انداز ملی توسط مقام معظم رهبری در آبان ماه ۱۳۸۲ نقطه عطفی در راهبری و ساماندهی حرکت کلی کشور در جهت اهداف متعالی انقلاب اسلامی بوده و براساس این سند یکی از اهداف بلند و آرمانی آن احراز جایگاه اول علم و فناوری در ۲۵ کشور منطقه در افق ۲۰ ساله است (همان).

۲- بررسی مسائل اتحادیه دانشجویان خارجی در ایران

شاید بیراه نباشد که مهمترین دلیل فعالیت اتحادیه‌های دانشجویی خارجی در دانشگاه‌های ایران را پذیرش دانشجویان از کشورهای خارجی دانست. همانطور که می‌دانیم در این زمینه قوانین و مقررات مختلفی تصویب شده است. بطور نمونه براساس مقدمه طرح شده در «آئین‌نامه پذیرش اتباع غیر ایرانی در دوره‌های آموزش تخصصی، تکمیلی تخصصی (فلوشیپ) و دکترای تخصصی (Ph.D)» به منظور زمینه‌سازی و تربیت نیروی انسانی دانش‌مدار و مهارت یافته، نظام آموزش عالی کشور موظف است اقداماتی را به انجام رساند. در این راستا قوانین و مقررات و ساختارهای ویژه‌ای برای دانشگاه‌های کشور با هدف گسترش ارتباطات علمی، بین‌المللی و فرهنگی در نظر گرفته شده است گسترش این روابط با کشورهای دیگر و جذب دانشجویان خارجی با بهره‌گیری از امکانات تحصیلی کشور و با مدنظر قرار دادن جهان‌بینی اسلامی برای جوانان مستعد سایر کشورها خصوصا کشورهای اسلامی امکان شناساندن بهتر انقلاب اسلامی را فراهم می‌سازد. برای تحقق اهداف موردنظر به جهت تداوم و تکمیل پذیرش دانشجویان خارجی به استناد مصوبه مورخ ۱۳۷۱/۰۲/۱۰ شورای عالی تبلیغات خارجی، دولت همه ساله تعدادی از اتباع خارجی را که علاقمند به تحصیل در دوره‌های تخصصی، دوره‌های تکمیلی تخصصی (فلوشیپ) یا دکترای تخصصی (Ph.D) گروه پزشکی در جمهوری اسلامی ایران باشند براساس این آئین‌نامه پذیرش می‌نماید» (هاشم‌خانی و شجاع‌الدین، ۱۳۹۰).

در این راستا، واحد دانشجویان غیرایرانی تحت نظر معاونت دانشجویی دانشگاه فعالیت‌های گسترده‌ای را در خصوص انجام امور دانشجویان غیرایرانی و همچنین ارتقای سطح آموزشی-فرهنگی این دانشجویان انجام می‌دهد. این واحد با خط‌مشی‌ها و برنامه‌ای سنجیده، جامع و مقرراتی روشن و راهگشا و بکارگیری نیروهای

توانمند و مسئول درخصوص مسائل آموزشی-رفاهی و رفع مشکلات و معضلات دانشجویان عمل می‌نماید. هر ساله شرایط و توانمندی‌های علمی دانشجویان غیرایرانی معرفی شده از طرف وزارت علوم تحقیقات و فناوری مورد بررسی قرار گرفته و پس از تایید دانشگاه از آنان ثبت‌نام بعمل می‌آید (www. m- daneshjooei.iut.ac.ir).

شاید باید گفت تنها اتحادیه دانشجویی اتباع خارجی ایران که در حال فعالیت است اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان می‌باشد. درخصوص چگونگی شکل‌گیری آن و ساختار تشکیلاتی آن در زیر به آن خواهیم پرداخت:

آخرین روزهای سال ۱۳۷۱ (۱۹۹۲ م) بود که نخستین ایده‌ها برای شکل‌گیری یک تشکل دانشجویی مهاجرین افغانستانی در کشور ایران بوجود آمدند. در آن زمان ۶ نفر از دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد دور هم جمع شدند و در مورد مسائل عمومی دانشجویان مهاجر و لزوم ایجاد ارتباط و همکاری با یکدیگر به گفتگو پرداختند. اهداف اولیه برای تشکیل اتحادیه بیشتر پیگیری مسائل صنفی و دانشجویی بود و بعدها با گسترش فعالیت‌ها و پتانسیل‌های موجود اتحادیه، اهداف اتحادیه نیز گسترش یافت. در تاریخ ۱۶ اسفند همان سال نخستین فراخوان عمومی اعلام شد تا این مسئله با تعداد بیشتری از دانشجویان پیگیری شود و قرار شد تا شورایی با عنوان "شورای تصمیم‌گیری" مشکلات و مسائل موجود را پیگیری نمایند.

۱۶۱

اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان از لحاظ سازمانی یک نهاد دانشجویی، مستقل، غیرانتفاعی و با مدیریت شورایی می‌باشد. مدیریت برنامه‌ها و فعالیت‌های اتحادیه به عهده شورای محترم مرکزی اتحادیه و دانشجویان فعال این مجموعه می‌باشد. شورای مرکزی اتحادیه در ابتدای هر سال طی برگزاری انتخابات بین دانشجویان علاقه‌مند به فعالیت در شورا انتخاب می‌شود. تمامی دانشجویان بعد از به عضویت درآمدن در اتحادیه، می‌توانند در انتخابات شورای مرکزی شرکت کنند. اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان بر مبنای اساسنامه خود که توسط مجمع عمومی محترم آن به تصویب رسیده است، دارای کادر سازمانی مشخص، اهداف تعیین شده و سیاست‌های کاری خود می‌باشد. در مقدمه این اساسنامه آمده است:

" اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان به حرکتی می‌اندیشد که آغازگر دگرگونی افکار راكد كهنه و غیرمنطقی در جامعه افغانستان است. لذا این تشکل دانشگاهی در جهت تقویت و تحکیم نهادهای علمی، فرهنگی گام برداشته و ضمن خودباوری، تمام تلاش خود را صرف رشد اجتماعی و فرهنگی جامعه می‌نماید". بعد از انتخاب شدن اعضای اصلی شورای مرکزی، در اولین جلسه شورا اعضا برای احراز سمت‌هایی که وجود دارند کاندید شده و با برگزاری انتخابات داخلی بین اعضای شورا، مسئولین سمت‌های مختلف مشخص می‌شوند. اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان در حال حاضر دارای ۸ کمیسیون بوده و هرکدام از

کمیسیون‌ها نیز به نوبه خود دارای بخش‌های مختلفی بوده و وظایف مشخص دارند که در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرند.

الف) کمیسیون آموزش

کمیسیون آموزش مسئول برگزاری دوره‌ها، سمینارها و کلاس‌های آموزشی اتحادیه می‌باشد. این بخش در طول فعالیت خود دوره‌های آموزشی متنوعی برای جامعه مهاجر، دانش‌آموزان و دانشجویان برگزار کرده است. هدف این کمیسیون آموزش مهارت‌های لازم و کاربردی برای دانش‌آموزان و دانشجویان می‌باشد. مهمترین دوره‌های آموزشی که توسط این کمیسیون برگزار شده‌اند به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- زبان انگلیسی در سطح مختلف مبتدی تا پیشرفته، آموزش زبان پشتو؛
- ۲- کامپیوتر در زمینه‌های برنامه‌نویسی، گرافیک و مهارت ICDL؛
- ۳- داروشناسی، کمک‌های اولیه، مامایی، امراض‌شناسی؛
- ۴- حسابداری، خبرنگاری، بازاریابی، آمادگی کنکور، تقویتی دروس پایه.

ب) کمیسیون علمی تخصصی

تمامی فعالیت‌های علمی و پژوهشی توسط کمیسیون علمی تخصصی مدیریت می‌شود. فعالیت‌های این کمیسیون بیشتر در قالب برگزاری کارگروه‌های علمی در رشته‌های مختلف دانشگاهی، برگزاری سمینارها و همایش‌های علمی و همچنین نشست‌های علمی با اساتید دانشگاهی بوده است. تقریباً تمامی برنامه‌های این کمیسیون ویژه دانشجویان می‌باشد. مهمترین فعالیت‌های کمیسیون علمی تخصصی به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- برگزاری نشست‌های علمی با اساتید و روسای دانشگاه‌ها؛
- ۲- برگزاری سمینار علمی و پژوهشی در موضوعات مختلف؛
- ۳- برگزاری کارگروه‌های فنی و تخصصی در رشته‌های مختلف دانشگاهی؛
- ۴- برگزاری سمینارهای مشاوره‌ای برای آزمون‌های بین‌المللی زبان شامل تافل و آیلتس؛
- ۵- نشریه‌های علمی و ایجاد بانک اطلاعات علمی اتحادیه.

برگزاری کارگروه‌های علمی در رشته‌های مختلف دانشگاهی را می‌توان با اهمیت‌ترین فعالیت کمیسیون علمی تخصصی دانست. در حال حاضر در این کمیسیون ۱۰ کارگروه علمی در حال فعالیت می‌باشند. جلسات کارگروه‌ها به صورت هفته‌ای و در روزهای جمعه تشکیل می‌شود (Ibid).

ج) کمیسیون روابط عمومی

بخش روابط عمومی یکی از مهمترین بخش‌های اداری و ارتباطی در هر اداره و سازمانی می‌باشد. همانطور که از نام آن بر می‌آید، این بخش متولی امور ارتباطی بین یک سازمان و مخاطبان و اعضای آن می‌باشد. کمیسیون روابط عمومی اتحادیه نیز به منظور ایجاد ارتباط قوی بین دانشجویان و اعضای شورا، اطلاع‌رسانی

برنامه‌ها و فعالیت‌های اتحادیه، ایجاد ارتباط موثر و مفید با سایر ارگان‌ها و سازمان‌ها دولتی و غیردولتی و همچنین موسسات فرهنگی، هنری و آموزشی هموطنان مهاجر بوجود آمده است. کمیسیون روابط عمومی اتحادیه از طریق سایت اتحادیه، صفحه فیسبوک اتحادیه، سامانه پیام کوتاه و برد روابط عمومی در دفتر مرکزی اتحادیه، به وظیفه اطلاع‌رسانی خود جامه عمل می‌پوشاند. علاوه بر اینها، این کمیسیون مسئول برنامه طرح دیدار نیز می‌باشد که طی این برنامه، جلسات توجیهی برای دانشجویانی که جهت گرفتن روادید تحصیلی عازم افغانستان هستند برگزار شده و مراحل اداری کار و همچنین جزئیات سفر توضیح داده می‌شود.

د) کمیسیون سایت

سایت اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان و همچنین صفحه فیسبوک اتحادیه بعنوان پل ارتباطی و رسانه اطلاع‌رسانی بین اعضای شورای مرکزی و مدیران کارگروه‌ها با اعضای محترم مجمع عمومی و سایر علاقه‌مندان به فعالیت‌های اتحادیه می‌باشد. سایت اتحادیه دارای بخش‌های متنوعی مانند؛ کارگروه‌ها، مقالات، تالار گفتگو، بخش عضویت، تبلیغات، وبلاگ‌های دانشجویان، سایت‌های آموزشی و بخش دانلود می‌باشد (Ibid).

ه) کمیسیون فرهنگی

کمیسیون فرهنگی اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان بعنوان متولی امور فرهنگی در بین دانشجویان این ۱۶۳ مجموعه، اهدافی همچون اعتلای سطح فرهنگی دانشجویان، افزایش سطح آگاهی و بینش نسبت به رویدادها و مناسبات فرهنگی، برگزاری سلسله نشست‌ها و گفتمان‌های فرهنگی، برپایی جشن‌ها، مراسم‌ها و بزرگداشت آئین‌های فرهنگی افغانستان، ارتباط و همکاری با نهادهای فرهنگی و هنری مهاجرین و ارگان‌های دولتی همچون سفارت و کنسولگری دارد. در زیر بعضی از برنامه‌ها و فعالیت‌های کمیسیون فرهنگی مورد مطالعه قرار می‌گیرد:

- ۱- برگزاری چهار بار جشن فارغ‌التحصیلی برای دانشجویان؛
- ۲- برگزاری همایش بزرگداشت مولانا؛
- ۳- برپایی میزگرد "جامعه مهاجر و تحول فرهنگی"؛
- ۴- برگزاری سمینار "افغانستان، بازسازی و مسائل فرهنگی"؛
- ۵- نشست‌های فرهنگی با رایزن فرهنگی سفارت افغانستان در ایران؛
- ۶- برگزاری جلسات نمایش و نقد فیلم با حضور منتقدین سینما؛
- ۷- برگزاری اردوهای علمی و تفریحی؛
- ۸- بزرگداشت مراسم‌های مختلف مذهبی.

و) کمیسیون ثبت اسناد

اسناد اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان از همان سال اول یعنی ۱۳۷۱، در قالب‌های مختلفی که در بالا ذکر شد بایگانی و مرتب شده و در حال حاضر حجم زیادی را به خود اختصاص داده‌اند. کمیسیون ثبت اسناد عهده‌دار مدیریت، حفظ و حراست از تمامی این اسناد می‌باشد (Ibid).

ز) کمیسیون سیاسی

کمیسیون سیاسی اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان مسئول تمامی فعالیت‌ها، برنامه‌ها، نظرات و مواضع سیاسی اتحادیه می‌باشد. از اهداف مهم این کمیسیون در کنار افزایش آگاهی‌ها و اطلاعات سیاسی دانشجویان در مورد مسائل افغانستان و سایر رویدادهای سیاسی جهان، بالا بردن قدرت تحلیل و درک سیاسی دانشجویان در مورد مسائل سیاسی می‌باشد و این اهداف را از طریق همایش‌ها و میزگردهای سیاسی، دیدار با مقامات و نمایندگان سیاسی کشور پیگیری می‌نماید. موارد زیر قسمتی از فعالیت‌هایی می‌باشد که این کمیسیون در کارنامه خود دارد و طی سال‌های گذشته در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی مختلف برگزار شده‌اند:

۱- هم‌نوایی با کودکان مظلوم افغانستان در روز جهانی کودک؛

۲- برگزاری همایش "افغانستان و تحولات اخیر"؛

۳- برگزاری سمینار سیاسی "افغانستان و تحولات منطقه"؛

۴- انتشار بیانیه در مورد قانون اساسی افغانستان؛

۵- برگزاری همایش "افغانستان، انتخابات، چالش‌های پیش‌رو؛

۶- برگزاری همایش "مشق دموکراسی"؛

۷- برگزاری میزگرد سیاسی تحلیلی ۸ ثور؛

۸- همایش "افغانستان ۱۱ سال پس از ۱۱ سپتامبر"؛

۹- دیدارهای دانشجویی با مقامات و شخصیت‌های سیاسی همچون نمایندگان پارلمان.

ح) کمیسیون مالی

کمیسیون مالی اتحادیه مسئولیتی مانند بخش حسابداری سازمان‌ها عهده دارد، بدین معنی که تمام امور مالی اتحادیه مانند درآمدهای مربوط به کمیسیون‌ها و هزینه‌های جاری اتحادیه همچون آب، برق و گاز به عهده این کمیسیون می‌باشد. این کمیسیون علاوه بر درآمدهای حاصل از کمیسیون‌ها، برای تامین بودجه برنامه‌های اتحادیه با نهادها، موسسات و اشخاصی که از برنامه‌های اتحادیه پشتیبانی کرده و توانایی همکاری و همیاری مالی با اتحادیه را داشته باشند وارد رایزنی می‌شود (Ibid).

نتیجه گیری

ورود دانشجویان کشورهای مختلف برای تحصیل در دانشگاه‌های معتبر علمی از جمله نوع دیگری از مهاجرت محسوب می‌گردد، اما آنچه در این میان حائز اهمیت است وجود مقررات حمایتی برای این قبیل دانشجویان در زمینه‌های مختلف است. تشکیل اتحادیه و تشکل‌های دانشجویی می‌تواند نوعی امتیاز برای دانشجویان خارجی محسوب شود و تا چه اندازه این نوع آزادی و امتیاز مورد توجه قرار می‌گیرد بسیار مهم می‌باشد. در ایران تشکیل اتحادیه دانشجویان اتباع خارجی از جایگاه خاصی برخوردار نیستند و چندان مورد توجه قرار نگرفته‌اند هرچند باید گفت تنها اتحادیه دانشجویی متعلق به دانشجویان افغانستانی مقیم ایران هستند که در حال فعالیت هستند.

اتحادیه اسلامی دانشجویان افغانستان در ایران از سال ۱۳۷۱ تشکیل شد. این اتحادیه از لحاظ سازمانی یک نهاد دانشجویی، مستقل، غیرانتفاعی و با مدیریت شورایی می‌باشد. مدیریت برنامه‌ها و فعالیت‌های اتحادیه به عهده شورای محترم مرکزی اتحادیه و دانشجویان فعال این مجموعه می‌باشد. شورای مرکزی اتحادیه در ابتدای هر سال طی برگزاری انتخابات بین دانشجویان علاقه‌مند به فعالیت در شورا انتخاب می‌شود. تمامی دانشجویان بعد از به عضویت درآمدن در اتحادیه، می‌توانند در انتخابات شورای مرکزی شرکت کنند. اتحادیه اسلامی دانشگاهیان افغانستان بر مبنای اساسنامه خود که توسط مجمع عمومی محترم آن به تصویب رسیده ۱۶۵ است، دارای کادر سازمانی مشخص، اهداف تعیین شده و سیاست‌های کاری خود می‌باشد.

فهرست منابع

- ۱- آل کجفاف، حسین (۱۳۹۰)، **حقوق بین‌الملل خصوصی**، تهران: انتشارات جنگل.
- ۲- ارفع‌نیا(الف)، بهشید (۱۳۷۷)، «ازدواج و تابعیت»، **نشریه حقوق زنان**، ش ۲.
- ۳- ارفع‌نیا(ب)، بهشید (۱۳۸۵)، **حقوق بین‌الملل خصوصی**، ج ۱، تهران: نشر بهتاب.
- ۴- سلجوقی(الف)، محمود (۱۳۷۰)، **حقوق بین‌الملل خصوصی**، تهران: دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی.
- ۵- سلجوقی(ب)، محمود (۱۳۸۵)، **بایسته‌های حقوق بین‌الملل خصوصی**، ج ۴، تهران: نشر میزان.
- ۶- فدوی لیخوانی، سلیمان (۱۳۸۵)، **حقوق بین‌الملل خصوصی**، تهران: چاپ طرح نوین اندیشه.
- ۷- کریمی، حسین (۱۳۷۳)، «مجموعه قوانین و مقررات حقوق»، **چاپ روزنامه رسمی کشور**.
- ۸- متولی، سید محمد (۱۳۷۶)، **احوال شخصیه بیگانگان در ایران**، تهران: انتشارات سازوکار.
- ۹- مدنی، سیدجلال‌الدین (۱۳۷۵)، **حقوق بین‌الملل خصوصی**، تهران: انتشارات گنج دانش.

- ۱۰- مشرف، سیدرضا (۱۳۸۷)، «بررسی پیامدهای ازدواج غیرقانونی زنان ایرانی با اتباع بیگانه در خراسان رضوی»،
مجری پژوهشکده امیرکبیر مشهد.
- ۱۱- مکرمی، محمد (۱۳۸۳)، حقوق بین‌الملل خصوصی، تهران: انتشارات دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری.
- ۱۲- مهرپور، حسین (۱۳۸۴)، حقوق زن از منظر: حقوق داخلی، مبانی فقهی و موازین بین‌المللی، تهران:
انتشارات اطلاعات.
- ۱۳- نصیری، محمد (۱۳۸۱)، حقوق بین‌المللی خصوصی، تهران: انتشارات آگاه.
- ۱۴- هاشم‌خانی، میثم و شجاع‌الدین، محمدحسن (۱۳۹۰)، «توسعه توامان ایران و افغانستان»، مجله دنیای اقتصاد،
ش ۱۱.

15- www.mohajeronline.org.